

Michał Krakowiak

Uniwersytet Łódzki

ORCID 0000-0002-6212-5517

mkrakowiak@wpia.uni.lodz.pl

Postępowanie apelacyjne w sprawach cywilnych w aspekcie nowego warunku dopuszczalności apelacji i składu sądu drugiej instancji

Słowa kluczowe: postępowanie drugoinstancyjne, apelacja, środek zaskarżenia, dopuszczalność apelacji, skład sądu

Streszczenie: Przedmiotem niniejszego opracowania jest aktualny charakter prawny postępowania odwoławczego po nowelizacji dokonanej ustawą z dnia 4 lipca 2019 r., przy czym ograniczony do nowej przesłanki dopuszczalności apelacji w postaci złożenia wniosku o uzasadnienie wyroku sądu pierwszej instancji oraz składu sąd odwoławczego. Celem opracowania jest analiza wpływu zmian legislacyjnych na przebieg postępowania apelacyjnego oraz prawo stron do rzetelnego procesu sądowego. W wyniku przeprowadzonej analizy można stwierdzić, że uzależnienie dopuszczalności odwołania od złożenia wniosku o uzasadnienie wyroku ogranicza dostęp do sądu drugiej instancji. Z kolei odejście od zasady kolegiального składu orzekającego w sądzie drugiej instancji na rzecz jednoosobowego może naruszać samą funkcję postępowania odwoławczego.

Appeal proceedings in civil cases in terms of the new condition of admissibility of appeal and judicial composition of the court of appeal

Keywords: appeal, appeal proceedings, bench in a given case, judicial composition, admissibility of appeal

Summary: The subject of this study is the current legal nature of the appeal proceedings after the amendment made by the Act of 4 July 2019 regarding the new condition of admissibility of appeal in the form of submitting a motion for reasons for the judgment and the judicial composition of the court of appeal. The purpose of the study is to analyze the impact of the legislative changes on the course of the appeal proceedings and the right of the parties to a fair trial. As a result of the analysis carried out, it can be concluded that making the admissibility of an appeal dependent on the submission a motion for reasons for the judgment limits access to a court of appeal. On the other hand, the departure from the principle of a collegiate bench in a court of appeal in favor of a one-person bench may violate the function of the appeal proceedings.

Przedmiotem niniejszego opracowania jest aktualny charakter prawny postępowania apelacyjnego po nowelizacji dokonanej ustawą z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw¹, w aspekcie nowego warunku dopuszczalności apelacji oraz składu sądu drugiej instancji.

¹ T.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 1086; w zakresie objętym przedmiotem opracowania, ustawa weszła w życie z dniem 7 listopada 2019 r. (zob. art. 17 ustawy). Poza zakresem opracowania pozosta-

Należy zauważyć, że wejście w życie zmian w postępowaniu apelacyjnym, wprowadzonych opisaną ustawą, poprzedziło nieplanowaną przez prawodawcę kolejną istotną nowelizację przepisów Kodeksu postępowania cywilnego² dokonaną w związku z epidemią COVID-19³, przy czym szczególną uwagę zwraca nowelizacja dokonana ustawą z dnia 28 maja 2021 r.⁴

W związku ze zmianami wprowadzonymi do postępowania apelacyjnego na mocy ustawy z dnia 4 lipca 2019 r. w praktyce sądowej powstały liczne wątpliwości interpretacyjne, których wyrazem jest bezprecedensowa liczba pytań prawnych skierowanych do Sądu Najwyższego przez sądy powszechne⁵.

Analizując znowelizowane przepisy o postępowaniu apelacyjnym, trzeba pamiętać, że stanowią one model dla innych środków zaskarżenia⁶: zażalenia (art. 397 § 3 k.p.c.) oraz skargi kasacyjnej (art. 398²¹ k.p.c.); z kolei przepisy o zażaleniu stosuje się odpowiednio do postępowania ze skargi na orzeczenie referendarza sądowego (art. 398²⁴, 767^{3a} § 3 k.p.c.), zaś przepisy o skardze kasacyjnej stosuje się odpowiednio do postępowania wywołanego wniesieniem skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia (art. 424¹² k.p.c.) oraz w zakresie nieuregulowanym przepisami ustawy o Sądzie Najwyższym⁷ do skargi nadzwyczajnej, w tym postępowania w sprawie tej skargi, stosuje się przepisy dotyczące skargi kasacyjnej, z wyłączeniem art. 398⁴ § 2 oraz art. 398⁹ k.p.c.

nie postępowanie apelacyjne w sprawie rozpoznawanej w postępowaniu uproszczonym (art. 505⁹ i n. k.p.c.) oraz postępowanie apelacyjne od wyroku wydanego w przypadku oczywistej bezzasadności powództwa (art. 391¹ k.p.c.). Wskazane zagadnienia są na tyle obszerne, że powinny stanowić odrębny przedmiot opracowań.

² Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego, t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 1575, dalej jako: k.p.c.

³ Ustawa z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych, t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 11 ze zm., dalej jako: ustawa z dnia 2 marca 2020 r.

⁴ Ustawa z dnia 28 maja 2021 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw; tekst ustawy ustalony ostatecznie po rozpatrzeniu poprawek Senatu.

⁵ Po dacie wejścia w życie ustawy z dnia 4 lipca 2019 r. do chwili obecnej można odnotować podanych na stronie internetowej SN ponad 35 pytań prawnych dotyczących środków zaskarżenia, w tym apelacji w postępowaniu cywilnym.

⁶ Ponadto trzeba pamiętać, że przedstawione w opracowaniu zagadnienia dotyczą także apelacji od postanowień sądu pierwszej instancji orzekających co do istoty sprawy w postępowaniu nieprocesowym (art. 518 k.p.c.).

⁷ Ustawa z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym, tekst jedn. Dz. U. z 2021 r., poz. 154, 611.

1. Charakter prawny postępowania apelacyjnego

Zważywszy, że postępowania sądowe stanowią prawnie zorganizowane działania ludzkie⁸ służące załatwianiu spraw o różnym charakterze (cywilne, karne, administracyjne), w istotę każdego postępowania są wpisane środki zaskarżenia (środki odwoławcze). Instytucja procesowa środków zaskarżenia jest w ustawodawstwach powszechna, choć na przestrzeni wieków rozwijała się różnie. Nie sposób bowiem zaprzeczyć omyłności sędziego orzekającego w składzie sądu. W konsekwencji celem prawodawcy było i jest zapobieżenie wydaniu niesłusznego orzeczenia poprzez umożliwienie stronie odwołania się od wydanego w sprawie rozstrzygnięcia⁹.

W nauce włoskiego postępowania cywilnego N. Picardi niezwykle trafnie opisał istotę zaskarżenia orzeczenia; wskazał bowiem, że sam proces sądowy i jego centralny element – kontradiktoryjność, są narzędziami, za pomocą których sędzia szuka prawdy oraz sprawiedliwości, przy czym autor zauważył, że nie jest to kwestia wartości obiektywnych i bezwzględnych. Umysł ludzki jest w stanie osiągnąć tylko prawdopodobne prawdy, a sprawiedliwość tego świata jest zasadniczo względna. Szanse na lepszą sprawiedliwość są jednak niewątpliwie większe, jeśli badanie sprawy jest prowadzone dialektycznie oraz poddawane kontroli kilku sędziów, którzy działają niezależnie od siebie i autonomicznie. Praca kilku sędziów nad ostatecznym rozstrzygnięciem jest z jednej strony odpowiedzią na potrzebę zaoferowania większych gwarancji, a z drugiej – na rozłożenie odpowiedzialności za orzeczenie na kilka organów. Ponadto orzeczenie rozpatrywane przez różnych sędziów jest lepiej przyjmowane przez strony, przyczyniając się skuteczniej do sprawiedliwego rozstrzygnięcia sporu¹⁰.

Odwołując się do prawa rzymskiego jako źródła europejskiego prawa prywatnego, można przypomnieć, że apelacja (łac. *appellatio, provocatio*) powstała dopiero w okresie cesarstwa, z czasem przekształcając się w postępowaniu kognicyjnym (łac. *cognitio extra ordinem*) w zwyczajny środek zaskarżenia¹¹. Apelacja była stosowa-

⁸ W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki, *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 2016, s. 25.

⁹ A. Akerberg, *Środki odwoławcze. Komentarz do art. 393–441 Kodeksu postępowania cywilnego*, Warszawa 1933, s. 7.

¹⁰ N. Picardi, *Manuale del processo civile*, Milano 2019, s. 439. Na temat istoty środków zaskarżenia i niesprawiedliwości orzeczenia zob. także, F.P. Luiso, *Diritto processuale civile*. Vol. II. *Il processo di cognizione*, Milano 2019, s. 279–280.

¹¹ W prawie rzymskim nie wypracowano ogólnej teorii środków zaskarżenia, przy czym znane były różne ich rodzaje; funkcjonowały środki dewolutywne, czyli takie, w których o zasadności środka zaskarżenia musiał rozstrzygać sąd wyższy, oraz środki niedewolutywne; środki pełne i niepełne; środki zaskarżenia zwyczajne, tj. składane od nieprawomocnych orzeczeń, oraz nadzwyczajne, tj. składane od prawomocnych orzeczeń, zob. W. Litewski, *Rzymski proces cywilny*, ZNUJ, z. 123, Warszawa-Kraków 1988, s. 95; tenże, *Rzymskie prawo prywatne*, Warszawa 1990, s. 451–452; W. Rozwadowski, [w:] *W. Wołodkiewicz* (red.), *Prawo rzymskie. Słownik encyklopedyczny*, Warszawa 1986, s. 25.

na w sprawach cywilnych, karnych oraz administracyjnych, przy czym w zasadzie stanowiła jednolitą instytucję. Pierwotnie składano ją w różnych stadiach procesu i przyjęcie jej zależało od swobodnego uznania cesarza. Dopiero w II wieku n.e. apelację dopuszczano już zasadniczo tylko od wyroków. Podstawami apelacji były wady samego wyroku oraz wcześniejszego postępowania, w tym powoływano naruszenia prawa procesowego i materialnego¹².

W polskim postępowaniu cywilnym apelacja, określana także jako skarga apelacyjna, występowała w przepisach Kodeksu postępowania cywilnego z 1932 r.¹³, następnie ustawą z dnia 20 lipca 1950 r. o zmianie przepisów postępowania w sprawach cywilnych¹⁴ zastąpiono apelację nowym środkiem odwoławczym – rewizją. Apelację przywrócono dopiero ustawą z dnia 1 marca 1996 r. o zmianie Kodeksu postępowania cywilnego, rozporządzeń Prezydenta Rzeczypospolitej – Prawo upadłościowe i Prawo o postępowaniu układowym, Kodeksu postępowania administracyjnego, ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych oraz niektórych innych ustaw¹⁵.

Apelację można zakwalifikować do środków zaskarżenia zwyczajnych (środków odwoławczych)¹⁶; są to środki przysługujące od czynności decyzyjnych organów sądowych, tj. orzeczeń w postaci wyroków i postanowień albo od zarządzeń¹⁷. Środki odwoławcze mają dwie następujące cechy: suspensywność, czyli wstrzymanie uprawomocnienia się zaskarżonych czynności, oraz dewolutywność, czyli przeniesienie sprawy do sądu wyższej instancji¹⁸. W nauce trafnie przyjęto, że pierwotną funkcją procesową apelacji jest otwarcie postępowania odwoławczego, inaczej postępowania apelacyjnego, poprzez przeniesienie sprawy do sądu drugiej instancji i powstanie jego kompetencji do rozpoznania sprawy. Natomiast w toku

¹² W. Litewski, *Rzymski proces...*, s. 97-98; tenże, *Rzymskie prawo...*, s. 453.

¹³ Rozporządzenie Prezydenta RP z dnia 29 listopada 1930 r. (Dz.U. Nr 83, poz. 651), następnie zmienione rozporządzeniem Prezydenta RP z dnia 27 października 1932 r. (Dz.U. Nr 93, poz. 802); tekst jednolity Kodeksu postępowania cywilnego ogłoszono w obwieszczeniu MS z dnia 1 grudnia 1932 r. (Dz.U. Nr 112, poz. 934), dalej jako: d.k.p.c.

¹⁴ Dz.U. Nr 38, poz. 349.

¹⁵ Dz.U. Nr 43, poz. 189. Na temat ewolucji przepisów o apelacji zob. T. Ereciński, *Apelacja w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2020.

¹⁶ Poza apelacją do środków odwoławczych zalicza się także zażalenie do sądu drugiej instancji (tzw. zażalenie pionowe, zażalenie dewolutywne) z art. 394 k.p.c. Z kolei zażalenie do innego składu sądu pierwszej bądź sądu drugiej instancji, odpowiednio z art. 394^{1a} i 394² k.p.c. (tzw. zażalenie poziome), zalicza się do środków zaskarżenia szczególnych, zob. W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki, dz. cyt., s. 313.

¹⁷ Na temat zarządzeń w postępowaniu cywilnym zob. W. Broniewicz, *W kwestii zarządzeń sądu w postępowaniu cywilnym*, „Nowe Prawo” 1972, nr 7-8, s. 1128-1138; S. Lizer, *Zarządzenia według Kodeksu postępowania cywilnego*, „Nowe Prawo” 1969, nr 6, s. 967-979; tenże, *W kwestii zarządzeń sądu w postępowaniu cywilnym*, „Nowe Prawo” 1973, nr 7-8, s. 1091-1097.

¹⁸ W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki, dz. cyt., s. 313-314; A. Góra-Błaszczkowska, *Środki zaskarżenia. Art. 367-424¹² KPC. Komentarz*, Warszawa 2020, uw. 1 i 2 do art. 367.

postępowania apelacyjnego następuje ponowienie oraz uzupełnienie postępowania pierwszoinstancyjnego w zakresie potrzebnym do wszechstronnego sprawdzenia zasadności i legalności zaskarżonego orzeczenia. Funkcją apelacji nie jest powtórzenie całego postępowania, które toczyło się przed sądem pierwszej instancji¹⁹. Także w orzecznictwie SN powszechnie przyjęto, że postępowanie apelacyjne obejmuje ponowne, merytoryczne rozpoznanie sprawy, w granicach zaskarżenia wyroku sądu pierwszej instancji. Sąd odwoławczy w postępowaniu apelacyjnym rozpoznaje sprawę na nowo, w sposób w zasadzie nieograniczony. Jest w tym postępowaniu związany jedynie zarzutami naruszenia prawa procesowego, nie wiążą go natomiast zawarte w apelacji zarzuty naruszenia prawa materialnego. W konsekwencji wyrok sądu drugiej instancji jako sądu orzekającego merytorycznie musi się opierać na ustalonej samodzielnie przez ten sąd podstawie faktycznej i prawnej, przy czym ustalenia faktyczne mogą opierać się na materiale zebranym w postępowaniu przed sądem pierwszej instancji oraz w postępowaniu apelacyjnym albo na materiale zebranym wyłącznie w postępowaniu przed sądem pierwszej instancji (art. 382 k.p.c.)²⁰. Sąd drugiej instancji rozpoznaje bowiem sprawę, a nie apelację²¹.

W aspekcie prawnoporównawczym tytułem przykładu można przywołać koncepcję przedstawicieli doktryny włoskiego postępowania cywilnego, zgodnie z którą apelację (wł. *appello*) odróżnia się od innych środków zaskarżenia (wł. *mezzi di impugnazione*), mimo że w art. 323 włoskiego Kodeksu postępowania cywilnego²² wprost wskazano, iż środkami zaskarżenia wyroków, poza wypadkami szczególnymi wynikającymi z odrębnych przepisów, są: apelacja, skarga kasacyjna (wł. *ricorso per cassazione*), odwołanie – rozumiane jako nadzwyczajny środek zaskarżenia od prawomocnych wyroków (wł. *revocazione*) oraz sprzeciw osoby trzeciej (wł. *opposizione di terzo*). Apelacja jest najbardziej powszechnym ze wszystkich wymienionych środków zaskarżenia, który poza bardzo utrwaloną tradycją historyczną – sięgającą instytucji *appellatio* w prawie rzymskim – ma również najszerszy zakres zastosowania. Interesujące jest to, że włoska apelacja cywilna – a jak zostanie wykazane dalej, również apelacja w prawie polskim – pomimo ewoluowania na przestrzeni wieków zachowała niezmiennione, fundamentalne nawiązania do rzymskiej *appellatio*. Można zatem wskazać, że apelacja jest środkiem procesowym o dewolutywnym skutku, ponieważ przenosi sprawę – ten sam przedmiot rozpoznania, o którym już orzeczono – do sądu wyższego rzędu; ma charakter zastępczy, bowiem jej zwykłym celem nie jest uchylenie zaskarżonego rozstrzygnięcia, lecz wydanie

¹⁹ T. Wiśniewski, [w:] T. Ereciński, J. Gudowski (red.), *System Prawa Procesowego Cywilnego. Tom III. Środki zaskarżenia*, Warszawa 2013, uw. 14 i 15, [w:] Dział II. Apelacja, rozdziale 1. Istota i modele apelacji, podrozdziale 2. Rozwój apelacji w polskim systemie prawnym.

²⁰ Zob. np. postanowienie SN z dnia 22 maja 2019 r., IV CSK 115/18, niepubl.

²¹ Zob. np. wyrok SN z dnia 3 października 2018 r., II PK 154/17, niepubl.

²² Codice di procedura civile, Regio Decreto 28 ottobre 1940, n. 1443, dalej jako: CPC.

nowego orzeczenia co do istoty sprawy, które w każdym przypadku zastępuje wyrok sądu pierwszej instancji, także wówczas, gdy ma identyczną treść, tj. gdy apelację uznano za bezzasadną; może być wniesiona wobec jakiegokolwiek uchybienia sądu pierwszej instancji, popełnionego zarówno w postępowaniu, jak i samym orzekaniu, niezależnie, czy dotyczy błędów w prawie czy też błędów w ustaleniu faktów sprawy. Jest to konsekwencją założenia, że sędzia apelacyjny (sędzia w sądzie drugiej instancji) jest także sędzią merytorycznym, który co do zasady ma takie uprawnienia jak sędzia w pierwszej instancji²³.

Wydaje się, że zmiany wprowadzone ustawą z dnia 4 lipca 2019 r. w aspekcie nowego warunku dopuszczalności apelacji w postaci wniosku o sporządzenie pisemnego uzasadnienia wyroku i jego doręczenie wraz z uzasadnieniem oraz składu sądu drugiej instancji wpłynęły na charakter postępowania apelacyjnego. W dalszej części opracowania zostanie omówiony wpływ nowelizacji na stopień sformalizowania postępowania apelacyjnego, a w konsekwencji realne ograniczenie dostępu stron do rozpoznania ich sprawy w toku dwóch instancji oraz na utrzymanie zasady rzetelnego procesu i prawa strony do rzetelnego procesu sądowego w postępowaniu cywilnym. W nauce wyodrębnia się zasadę rzetelnego postępowania (sprawiedliwość proceduralną) jako jedną z naczelnych zasad wymiaru sprawiedliwości, przy czym nie ma ona wyraźnej podstawy normatywnej w polskim Kodeksie postępowania cywilnego, zaś można ją wywieść z całokształtu przepisów Konstytucji RP o prawie obywatela do sądu, tj. art. 32, art. 42, art. 45, art. 77-78, art. 178, a także z art. 6 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności²⁴ oraz z zasad prawa procesowego, m.in. z zasady równości stron, jawności postępowania i bezpośredniości²⁵.

2. Nowy warunek dopuszczalności apelacji

W ramach nowelizacji k.p.c. dokonanej ustawą z dnia 4 lipca 2019 r. ustawodawca wprowadził nowy warunek dopuszczalności apelacji w postaci skutecznego złożenia przez stronę wniosku o sporządzenie pisemnego uzasadnienia wyroku i jego doręczenie wraz z uzasadnieniem²⁶.

²³ G. Balena, *Istituzioni di diritto processuale civile. Il processo ordinario*, vol. 2, Bari 2019, s. 391-392; G. Monteleone, *Diritto processuale civile. Disposizioni generali. I processi di cognizione di primo grado. Le impugnazioni*, vol. 1, Milano 2018, s. 601-602.

²⁴ Dz.U. 1993 nr 61, poz. 284 ze zm.

²⁵ A. Łazarska, *Rzetelny proces cywilny*, Warszawa 2012, s. 63-64.

²⁶ Dotychczas był to wyłącznie warunek dopuszczalności skargi kasacyjnej, wobec treści art. 398⁵ § 1 k.p.c.; zob. także postanowienie SN z dnia 20 grudnia 2013 r., III CSK 322/13, niepubl.; zob. także, A. Kościółek, *Regulacja prawna apelacji w świetle nowelizacji KPC*, MoP 2019, nr 21, s. 1158-1159.

Warunki formalne wniosku ujęto w nowo zredagowanym art. 328 k.p.c. Zwraca uwagę nieistniejący dotychczas w postępowaniu cywilnym warunek w postaci wskazania, czy pisemne uzasadnienie ma dotyczyć całości wyroku czy jego części, w szczególności poszczególnych objętych nim rozstrzygnięć (art. 328 § 3 k.p.c.)²⁷. Prawodawca zauważył bowiem powszechnie występujący w praktyce problem nadmiernego zakresu pisemnych uzasadnień. W przypadku gdy strona nie zamierzała zaskarżyć całego rozstrzygnięcia sądu pierwszej instancji, uzasadnienie obejmujące całość orzeczenia było zbędne; natomiast nakład czasu i pracy poświęcany na pisanie zbędnych części uzasadnień był znaczący. Ponadto prawodawca przyjął założenie, zgodnie z którym ograniczenie zakresu uzasadnienia leży w interesie nie tylko sądu, ale i strony, ponieważ im krótsze będzie uzasadnienie, tym szybciej zostanie sporządzone, a strona zyska na czasie²⁸. Podejmując próbę oceny przedstawionego rozwiązania, zważywszy na jego ponad półtoraroczny okres obowiązywania w praktyce, wydaje się, że nie spełniło ono stawianych przed nim założeń. Strona, składając wniosek o sporządzenie pisemnego uzasadnienia wyroku oraz jego doręczenie wraz z uzasadnieniem, zarówno działając samodzielnie, jak i przez profesjonalnego pełnomocnika, nie wie jeszcze, czy, a jeśli tak, to w jakim zakresie, będzie wnosić apelację. Dopiero pisemne motywy rozstrzygnięcia przekonają ją do określonego działania procesowego. Ponadto strona, w szczególności samodzielnie występująca w postępowaniu, nie zdaje sobie sprawy ze znaczenia zwrotu użytego w art. 329 § 1 k.p.c., zgodnie z którym pisemne uzasadnienie wyroku sporządza się w zakresie wynikającym z wniosku [podkr. M.K.] o doręczenie wyroku z uzasadnieniem. Oznacza to, że uzasadnienie powinno dotyczyć nie tylko tej części orzeczenia, która została wprost podana we wniosku, ale także tej, która była podstawą rozstrzygnięć objętych wnioskiem strony. Sformułowanie: „wynikający z wniosku” ma bowiem szerszy zakres niż „oznaczony we wniosku”²⁹. Z kolei wymaganie formalne wniosku o doręczenie wyroku z uzasadnieniem w postaci wskazania, czy pisemne uzasadnienie ma dotyczyć całości wyroku czy jego części,

²⁷ Jest to regulacja wprowadzona na wzór art. 422 § 2 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 534), dalej jako: k.p.k. Zgodnie z przepisem we wniosku o sporządzenie na piśmie i doręczenie uzasadnienia wyroku należy wskazać, czy dotyczy całości wyroku, czy też niektórych czynów, których popełnienie oskarżyciel zarzucił oskarżonemu, bądź też jedynie rozstrzygnięcia o karze i o innych konsekwencjach prawnych czynu. Wniosek nie pochodzący od oskarżonego powinien również wskazywać tego z oskarżonych, którego dotyczy. W aspekcie nowej regulacji art. 328 § 3 k.p.c. wydaje się, że w postępowaniu cywilnym nie ma prostego przełożenia rozwiązania funkcjonującego w postępowaniu karnym. Trzeba bowiem mieć na uwadze zupełnie odmienną strukturę oraz charakter rozstrzygnięć sądu zapadających w obu postępowaniach. Orzeczenia zapadające w postępowaniu cywilnym, zarówno w trybie procesu, jak i postępowania nieprocesowego, zawierają bardzo zróżnicowane rozstrzygnięcia, które wzajemnie się przenikają oraz nawiązują do siebie.

²⁸ Zob. uzasadnienie do projektu ustawy, druk sejmowy nr 3137, s. 73.

²⁹ Tamże.

niesie ze sobą istotne konsekwencje procesowe dla strony. Otóż jeżeli strona nie poda, jaki jest zakres wniosku co do sporządzenia uzasadnienia, zostanie wezwana do uzupełnienia braku formalnego wniosku w wyznaczonym terminie³⁰, pod rygorem odrzucenia wniosku. W tym miejscu warto zwrócić uwagę na wątpliwość, która pojawiła się w praktyce; dotyczy tego, czy w przypadku złożenia wniosku o sporządzenie uzasadnienia z brakiem formalnym, w tym brakiem fiskalnym, przez profesjonalnego pełnomocnika, należy wszcząć postępowanie naprawcze w zakresie tego wniosku, czy też sąd *a limine* powinien odrzucić wniosek. W orzecznictwie pojawiły się różne rozwiązania procesowe. Można przywołać następujące: zwrot wniosku *a limine* na podstawie art. 130^{1a} § 1 k.p.c. (gdy wniosek nie spełnia warunków formalnych) albo art. 130² § 1 k.p.c. (gdy wniosek nie został należycie opłacony); odrzucenie wniosku *a limine* na podstawie art. 328 § 4 w zw. z art. 130^{1a} § 1 albo art. 130² § 1 k.p.c.; wezwanie do uzupełnienia braków formalnych (braku fiskalnego) wniosku pod rygorem odrzucenia. Należy przyłączyć się do ostatniego z wymienionych rozwiązań. Wobec tego, w razie złożenia wniosku o sporządzenie uzasadnienia zawierającego braki formalne bądź wniosku nieopłaconego, zarówno w sytuacji złożenia wniosku przez stronę działającą w postępowaniu samodzielnie, jak i przez profesjonalnego pełnomocnika, sąd powinien wezwać do uzupełnienia wniosku w wyznaczonym terminie, a dopiero po bezskutecznym upływie terminu odrzucić wniosek³¹.

Można także zauważyć, iż założenie, zgodnie z którym ograniczenie zakresu uzasadnienia doprowadzi do tego, że zostanie ono szybciej sporządzone, a strona zyska na czasie, jest nietrafne. Otóż bez względu na zakres żądanego pisemnego uzasadnienia termin do jego sporządzenia zawsze wynosi dwa tygodnie od dnia wpływu do właściwego sądu wniosku o doręczenie wyroku z uzasadnieniem, a jeżeli wniosek był dotknięty brakami – od dnia usunięcia tych braków (art. 329 § 2 k.p.c.). Ponadto, w kontekście również nowych regulacji art. 326 § 1 zd. 3 oraz art. 329 § 4 k.p.c., nie można mówić o przyspieszeniu postępowania. Otóż ustawodawca wprowadził dopuszczalność odroczenia ogłoszenia wyroku w terminie miesiąca po dniu zamknięcia rozprawy, przy wystąpieniu bardzo ocennej, a wręcz niepoddającej się żadnej kontroli stron podstawie – znacznego obciążenia sądu czynnościami w innych sprawach; następnie, w przypadku niemożności sporządzenia pisemnego

³⁰ Z art. 328 k.p.c. nie wynika w jakim terminie strona powinna uzupełnić braki formalne wniosku, a zatem należy odwołać się do terminów wskazanych w art. 130 § 1 i 1¹ k.p.c., jako przepisu ogólnego dotyczącego uzupełniania braków formalnych pism procesowych, przy czym w analizowanym przypadku termin ten będzie terminem sądowym, wyznaczonym przez sąd, nie zaś terminem ustawowym, bowiem nie wynika z art. 328 k.p.c.

³¹ Tak też, w odniesieniu do nieopłaconego wniosku o sporządzenie uzasadnienia, złożonego przez profesjonalnego pełnomocnika, SA w Krakowie w postanowieniu z dnia 16 października 2020 r. (I ACz 509/20, niepubl.).

uzasadnienia wyroku w terminie dwóch tygodni, prezes sądu może przedłużyć ten termin na czas oznaczony. W obowiązującym art. 329 § 4 k.p.c., w przeciwieństwie do poprzedniego brzmienia przepisu, nie ma wskazania, do kiedy prezes sądu może przedłużyć ten termin. Wcześniej było to nie dłużej niż trzydzieści dni.

Trzeba mieć na uwadze, że odrzucenie wniosku o doręczenie wyroku z uzasadnieniem pozbawia stronę prawa do skutecznego wniesienia apelacji wobec wyeliminowania dopuszczalności tzw. apelacji wprost, tj. bez zgłoszenia wniosku o doręczenie wyroku z uzasadnieniem (uchylony art. 369 § 2 k.p.c.). Wobec tego wydaje się, że sankcja procesowa dla strony, która nie wskazała we wniosku o doręczenie wyroku z uzasadnieniem, czy pisemne uzasadnienie ma dotyczyć całości wyroku czy jego części, jest nieproporcjonalna do wagi stawianego przez prawodawcę warunku formalnego takiego wniosku.

Wprowadzenie nowego warunku dopuszczalności apelacji w postaci skutecznego złożenia przez stronę wniosku o sporządzenie pisemnego uzasadnienia wyroku i jego doręczenie wraz z uzasadnieniem stanowi konsekwencję przywrócenia opłaty sądowej od wniosku o uzasadnienie. W ocenie ustawodawcy pozostawienie istniejącej dotychczas możliwości wniesienia środka zaskarżenia bez wniosku o uzasadnienie czyniłoby iluzorycznymi wszelkie oczekiwania związane z następstwami odpłatności wniosku o uzasadnienie, skoro należałoby uzasadnienia wyroków sporządzać z urzędu, bez opłaty, wskutek wniesienia środka zaskarżenia³². Zgodnie z art. 25b ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych³³ opłatę stałą w kwocie 100 złotych pobiera się od wniosku o doręczenie orzeczenia albo zarządzenia z uzasadnieniem zgłoszonego w terminie tygodnia od dnia ogłoszenia albo doręczenia tego orzeczenia albo zarządzenia. W przypadku wniesienia środka zaskarżenia opłatę uiszczoną od wniosku o doręczenie orzeczenia albo zarządzenia z uzasadnieniem zalicza się na poczet opłaty od środka zaskarżenia. Ewentualna nadwyżka nie podlega zwrotowi. W analizowanej kwestii w nauce zaprezentowano negatywną ocenę nowelizacji, podnosząc, że nie rozważono wystarczająco argumentów merytorycznych, które świadczyłyby o potrzebie zapobiegania pieniactwu sądowemu i nadużywaniu prawa procesowego; ponadto ustawodawca nie dostrzegł konfliktu konstytucyjnego związanego ze znacznym ograniczeniem dostępu do apelacji, gdyż obowiązujący system apelacji pełnej oraz brak przymusu adwokacko-radcowskiego wskazuje na konieczność proporcjonalnego ograniczania dostępu do sądu drugiej instancji³⁴.

³² Zob. uzasadnienie do projektu ustawy, druk sejmowy nr 3137, s. 72.

³³ T.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 755 ze zm., dalej jako: u.k.s.c.

³⁴ A.A. Sławiński, *Wniesienie apelacji cywilnej – wybrane zmiany legislacyjne*, [w:] K. Flaga-Gieruszyńska, R. Flejszar, M. Malczyk (red.), *Nowelizacja Kodeksu postępowania cywilnego z 4.7.2019 r. w praktyce*, Warszawa 2020, uw. w Rozdziale XIII § 3 opracowania.

Można przypomnieć, że z ustawy z dnia 13 czerwca 1967 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych³⁵, która obowiązywała do dnia 1 marca 2006 r., wynikał ciężar uiszczenia opłaty kancelaryjnej za odpis orzeczenia z uzasadnieniem, doręzonego na skutek żądania zgłoszonego w terminie siedmiodniowym od ogłoszenia sentencji – opłatę tę pobierało się przy zgłoszeniu żądania sporządzenia lub doręczenia uzasadnienia. Jeżeli opłata nie została uiszczona, przewodniczący zarządzał ściągnięcie jej od strony, która zgłosiła żądanie (art. 38 ust. 2). Obowiązujący aktualnie model opłaty stałej od wniosku o sporządzenie na piśmie i doręczenie uzasadnienia z art. 25b u.k.s.c. może rodzić wątpliwości co do naruszenia prawa strony do rzetelnego procesu. Otóż opłata dotyczy każdego wniosku, tj. wniosku o doręczenie każdego orzeczenia z uzasadnieniem (wyroku, postanowienia rozstrzygającego co do istoty sprawy w postępowaniu nieprocesowym, postanowienia rozstrzygającego kwestię proceduralną) oraz wniosku o doręczenie zarządzenia z uzasadnieniem (art. 394 § 1 pkt 1 i 2 k.p.c.). W konsekwencji strona nie uzyska wiedzy o przyczynach podjęcia przez sąd określonej decyzji procesowej, bowiem uzależnione to jest od złożenia odpłatnego wniosku o uzasadnienie³⁶, a nieopłacony wniosek o doręczenie orzeczenia (zarządzenia) z uzasadnieniem sąd odrzuca. Obowiązujący stan prawny wzmocnił zatem formalizm procesowy, w porównaniu do regulacji art. 38 ust. 2 u.k.s.c. z 1967 r. o opłacie kancelaryjnej za odpis orzeczenia z uzasadnieniem. W tym ostatnim przypadku brak opłaty nie wpływał na czynność sporządzenia i doręczenia orzeczenia z uzasadnieniem, gdyż jedyną konsekwencją procesową było zarządzenie jej ściągnięcia od strony przez przewodniczącego³⁷.

W tym miejscu można również wskazać na wątpliwość, która powstała w praktyce. Otóż czy do kosztów postępowania apelacyjnego (zażaleniewego) strony wygrywającej to postępowanie, która złożyła środek zaskarżenia, uprzednio wnosząc o sporządzenie pisemnego uzasadnienia wyroku i jego doręczenie wraz z uzasadnieniem i uiszczając należną opłatę sądową w kwocie 100 złotych, wlicza się pełną opłatę z art. 25b ust. 1 u.k.s.c. czy tylko tę opłatę, którą strona poniosła w związku z wniesionym środkiem zaskarżenia? Należy bowiem zauważyć, że zwłaszcza w przypadku zażaleń opłata od środka zaskarżenia może być niższa niż opłata

³⁵ T.j. Dz.U. z 2005 r., Nr 68, poz. 609 ze zm.

³⁶ M. Klonowski, *Kierunki zmian postępowania cywilnego w projekcie Ministra Sprawiedliwości ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw z 27.11.2017 r. – podstawowe założenia, przegląd proponowanych rozwiązań oraz ich ocena*, PPC 2018, nr 2, s. 197; S. Kotas, *Realizacja zasady szybkości postępowania w polskim procesie cywilnym w świetle projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw*, [w:] G. Jędrejek, S. Kotas, F. Manikowski (red.), *Postępowanie cywilne – wprowadzone i projektowane zmiany 2019*, Warszawa 2019, s. 112.

³⁷ M. Krakowiak, *Zmiany w zakresie ogłaszania i uzasadniania orzeczeń a prawo do rzetelnego procesu*, [w:] S. Cieślak (red.), *Założenia aksjologiczne nowelizacji KPC z 4 lipca 2019 r.*, „Jurysprudence” 2020, nr 14.

od wniosku o sporządzenie pisemnego uzasadnienia, zaś zgodnie z art. 25b ust. 2 u.k.s.c. w przypadku wniesienia środka zaskarżenia opłatę uiszczoną od wniosku o doręczenie orzeczenia albo zarządzenia z uzasadnieniem zalicza się na poczet opłaty od środka zaskarżenia, przy czym ewentualna nadwyżka nie podlega zwrotowi. W postępowaniu przed sądem drugiej instancji znajduje zastosowanie art. 98 § 2 i 3 w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. (a przy zażaleniu także: w zw. z art. 397 § 3 k.p.c.). Wydaje się zatem, że pełna opłata sądowa od wniosku o doręczenie orzeczenia albo zarządzenia z uzasadnieniem stanowi niezbędny koszt procesu, mając na uwadze, że wniosek ten jest warunkiem dopuszczalności środka zaskarżenia. Wobec tego strona przegrywająca postępowanie przed sądem drugiej instancji powinna zwrócić wygrywającemu przeciwnikowi także opłatę sądową w kwocie 100 złotych. Ponadto można wskazać, że art. 25b ust. 2 zd. 2 u.k.s.c., który stanowi o tym, iż ewentualna nadwyżka opłaty od wniosku o uzasadnienie nad opłatą od środka zaskarżenia nie podlega zwrotowi, jest kierowany do organu procesowego (sądu), nie zaś do stron postępowania.

Reasumując przedstawioną część rozważań, należy stwierdzić, że ewentualne uchybienia formalne wniosku o sporządzenie pisemnego uzasadnienia wyroku i jego doręczenie wraz z uzasadnieniem prowadzą do odrzucenia wniosku³⁸, a w konsekwencji do nieziszczenia się warunku dopuszczalności apelacji (zażalenia). Strona zostanie wówczas pozbawiona prawa do rozpatrzenia sprawy przed sądem drugiej instancji. Można zgłosić wątpliwość, czy takie rozwiązanie procesowe pozostaje w zgodzie z zasadą rzetelnego procesu oraz prawa strony do rzetelnego procesu sądowego w postępowaniu cywilnym. W nauce okresu międzywojennego trafnie przyjęto, że tryb postępowania powinien być taki, aby obywatel potrzebujący ochrony prawnej mógł łatwo i szybko ją otrzymać, natomiast sąd, do którego obywatel się zwrócił, mógł bez zbyteńnego wysiłku udzielić tejże ochrony. Z kolei

³⁸ Można wskazać kolejną wątpliwość co do rodzaju zażalenia przysługującego od postanowienia sądu pierwszej instancji o odrzuceniu wniosku strony o doręczenie wyroku z uzasadnieniem jako niedopuszczalnego, spóźnionego, nieopłaconego lub dotkniętego brakami, których nie usunięto mimo wezwania (art. 328 § 4 k.p.c.). Powołany przepis stanowi bowiem wprost o odrzuceniu wniosku, natomiast w art. 394^{1a} § 1 pkt 7 k.p.c. wprowadzono zażalenie do innego składu sądu pierwszej instancji na postanowienie o odmowie uzasadnienia orzeczenia oraz jego doręczenia. Z kolei stosownie do art. 394 § 1 k.p.c. zażalenie do sądu drugiej instancji przysługuje na kończące postępowanie w sprawie postanowienie sądu pierwszej instancji. Warto przywołać stanowisko M. Manowskiej, zgodnie z którym ilekroć postanowienie odmawiające uzasadnienia orzeczenia i doręczenia go jest jednocześnie orzeczeniem kończącym postępowanie w sprawie (np. odmowa uzasadnienia wyroku), przysługuje na nie zażalenie do sądu drugiej instancji na podstawie art. 394 § 1. W przypadku, gdy postanowienie odmawiające uzasadnienia orzeczenia nie jest jednocześnie orzeczeniem kończącym postępowanie w sprawie (np. odmowa uzasadnienia postanowienia o zawieszeniu postępowania), przysługuje na nie zażalenie do innego składu sądu pierwszej instancji na podstawie art. 394^{1a} § 1 pkt 7 k.p.c., zaś, [w:] M. Manowska (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I. Art. 1-477*¹⁶, Warszawa 2021, uw. 14 do art. 328. Można wskazać, że do Sądu Najwyższego wpłynęło pytanie prawne dotyczące omawianej kwestii (sygn. III CZP 95/20).

przy zderzeniu postulatów prawidłowości wyroku i dogodności postępowania ten ostatni ma znaczenie drugorzędne. Procedura cywilna, przy której sprawy są rozstrzygane łatwo i szybko, ale niesłusznie, nie ma dla obywateli żadnej wartości³⁹.

3. Skład sądu w postępowaniu apelacyjnym

Kolejną istotną nowelizacją wprowadzoną do postępowania apelacyjnego, w odniesieniu do prawa strony do rzetelnego procesu, jest skład sądu. Otóż zmieniono dotychczasową treść art. 367 § 3 k.p.c. W pierwotnym brzmieniu przepis stanowił, że rozpoznawanie sprawy następowało w składzie trzech sędziów zawodowych. Postanowienia dotyczące postępowania dowodowego na posiedzeniu niejawnym wydawał sąd w składzie jednego sędziego. Aktualnie sąd rozpoznaje sprawę w składzie trzech sędziów. Na posiedzeniu niejawnym sąd orzeka w składzie jednego sędziego, z wyjątkiem wydania wyroku. Natomiast stosownie do nowego art. 367 § 3¹ k.p.c. sąd może zlecić przeprowadzenie dowodu sędziemu wyznaczonemu, także gdy przyczyni się to do przyspieszenia postępowania.

W świetle art. 367 § 3 k.p.c. w poprzednim brzmieniu SN przyjął, że w przepisie ustanowiono jako zasadę skład trzech sędziów zawodowych, w drodze wyjątku od niej wprowadzono możliwość wydania postanowienia dotyczącego postępowania dowodowego na posiedzeniu niejawnym w składzie jednego sędziego. Tego wyjątkowego składu nie można było zatem stosować w drodze wykładni rozszerzającej do rozstrzygania innych kwestii przez sąd drugiej instancji. Dlatego też SN uznał, że sąd ten orzekał w poddanych przez ustawę jego kompetencji kwestiach już po zakończeniu postępowania apelacyjnego także w składzie trzech sędziów zawodowych, w tym zarówno co do rozstrzygnięć przewidzianych w art. 388 k.p.c., jak i orzeczenia o odrzuceniu skargi kasacyjnej na podstawie art. 398⁶ § 2 k.p.c.⁴⁰

Obecnie również zasadą w postępowaniu apelacyjnym – a poprzez art. 397 § 3 k.p.c. w postępowaniu zażaleniowym – jest skład trzech sędziów⁴¹ rozpoznających sprawę⁴². Pod pojęciem rozpoznania sprawy należy rozumieć merytoryczne zbada-

³⁹ E. Waśkowski, *Podręcznik procesu cywilnego: ustrój sądów cywilnych, postępowanie sporne*, Wilno 1932, s. 77-78.

⁴⁰ Postanowienie SN z dnia 7 lutego 2019 r., II CZ 100/18, niepubl.

⁴¹ Ustawodawca odstąpił od określenia sędziów jako „zawodowych”, co w nauce uznano za otwarcie drogi do wprowadzenia ławników do orzekania w postępowaniu apelacyjnym, a byłoby to rozwiązaniem wysoce niewskazanim, J. Gibiec, [w:] J. Gołaczyński, D. Szostek (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do ustawy z 4.7.2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw*, Warszawa 2019, NB 3 do art. 367, s. 275.

⁴² Zasada kolegiального składu w sądzie drugiej instancji została wprowadzona do prawa polskiego w art. 20 i art. 34 rozporządzenia Prezydenta RP z dnia 6 lutego 1928 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. z 1928 r., Nr 12, poz. 93); środki odwoławcze od orzeczeń sądów grodzkich rozpoznawały sądy okręgowe w składzie dwóch sędziów okręgowych i sędziego grodzkiego, natomiast sądy apelacyjne orzekały w składzie trzech sędziów.

nie sprawy, zważywszy, że sąd drugiej instancji, kontrolując prawidłowość zaskarżonego orzeczenia, pełni także funkcję sądu merytorycznego (rozpoznawczego), który co do zasady może rozpoznać sprawę od początku, uzupełnić materiał dowodowy lub powtórzyć już przeprowadzone dowody. Wobec tego, w składzie trzech sędziów, sąd drugiej instancji wydaje orzeczenia merytorycznie kończące postępowanie apelacyjne, tj. oddalenie apelacji, jeżeli jest ona bezzasadna; uwzględnienie apelacji poprzez zmianę zaskarżonego wyroku i orzeczenie co do istoty sprawy; uwzględnienie apelacji poprzez uchylenie zaskarżonego wyroku, zniesienie postępowania w zakresie dotkniętym nieważnością i przekazanie sprawy sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania; uwzględnienie apelacji poprzez uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania w sytuacji z art. 386 § 4 k.p.c. bądź uchylenie zaskarżonego wyroku oraz odrzucenie pozwu lub umorzenie postępowania z art. 386 § 3 k.p.c. Wszystkie inne czynności procesowe w toku postępowania apelacyjnego są podejmowane w składzie jednego sędziego, którym jest sędzia sprawozdawca (sędzia referent). Stosownie bowiem do § 43 ust. 1 rozporządzenia MS z dnia 18 czerwca 2019 r. – Regulamin urzędowania sądów powszechnych⁴³ sprawy są przydzielane losowo sędziom jako referentom, zgodnie z podziałem czynności, przez teleinformatyczny System Losowego Przydziału Spraw (SLPS), oddzielnie dla każdego repertorium, wykazu lub innego urządzenia ewidencyjnego. Z kolei z § 50 ust. 1 Regulaminu wynika, że na potrzeby przydziału spraw rozpoznawanych w składzie trzech sędziów SLPS losowo tworzy, na okres do 12 miesięcy, składy, którym przydziela sprawy referentów. Jeśli SLPS nie wyznaczy pozostałych dwóch członków składu, wyznacza ich przewodniczący wydziału.

W związku z nowym art. 367 § 3 k.p.c. i przepisami Regulaminu o losowym przydziale spraw w praktyce powstała wątpliwość, czy w przypadku, gdy został już wylosowany skład trzech sędziów do rozpoznania apelacji (zażalenia), to – jeśli sąd po przystąpieniu do rozpoznawania środka odwoławczego ustali podstawę do jego odrzucenia – może podjąć tę czynność w składzie trzech sędziów, czy też stosownie do art. 367 § 3 k.p.c. właściwym składem jest skład jednoosobowy. W konsekwencji kategorycznego brzmienia art. 367 § 3 k.p.c. nie budzi wątpliwości, że sąd drugiej instancji podejmuje w składzie jednego sędziego tak istotne rozstrzygnięcie formalne jak postanowienie o odrzuceniu apelacji (w postępowaniu zażaleniowym – o odrzuceniu zażalenia)⁴⁴; przy czym postanowienie o odrzuceniu

⁴³ Dz.U. poz. 1141, dalej jako: Regulamin.

⁴⁴ W przypadku złożenia wniosku o udzielenie zabezpieczenia w postępowaniu apelacyjnym sąd drugiej instancji powinien rozpoznać wniosek w takim składzie, w jakim rozpoznaje sprawę co do istoty. Przy czym, zgodnie z art. 735 § 2 k.p.c., w sprawach, które sąd rozpoznaje w składzie trzyosobowym, w wypadkach niecierpiących zwłoki postanowienie w przedmiocie zabezpieczenia może być wydane w składzie jednego sędziego. Powołany przepis stanowi *lex specialis* do ogólnych

apelacji podlega zaskarżeniu w ramach zażalenia do innego składu sądu drugiej instancji na podstawie art. 394² § 1 k.p.c. (tzw. zażalenie poziome)⁴⁵. Warto podkreślić, że przed nowelizacją z dnia 4 lipca 2019 r. na postanowienie sądu drugiej instancji kończące postępowanie w sprawie, a zatem na postanowienie tegoż sądu o odrzuceniu apelacji, jeżeli ulegała ona odrzuceniu przez sąd pierwszej instancji (zob. art. 373 k.p.c. w poprzednim brzmieniu), w sprawach, w których przysługiwała skarga kasacyjna, służyło zażalenie do Sądu Najwyższego (zob. art. 394¹ § 2 k.p.c. w brzmieniu obowiązującym do dnia 6 listopada 2019 r.).

W tym miejscu można wskazać również na wątpliwość, która pojawiła się w praktyce, a dotyczy ona tego, czy sąd drugiej instancji, wydając postanowienie o odrzuceniu apelacji na posiedzeniu niejawnym, z urzędu sporządza i doręcza stronom uzasadnienie tego postanowienia, czy też wyłącznie na wniosek złożony w terminie tygodniowym od dnia doręczenia odpisu postanowienia i opłacony opłatą sądową w kwocie 100 złotych. Wątpliwość ta zrodziła się w wyniku zestawienia treści art. 387 § 1 zd. 1 oraz § 3 k.p.c. W powołanym przepisie stanowi się, że sąd drugiej instancji uzasadnia z urzędu wyrok oraz postanowienie kończące postępowanie w sprawie⁴⁶; postanowieniem takim jest postanowienie o odrzuceniu apelacji, jak i np. postanowienie o umorzeniu postępowania z uwagi na cofnięcie pozwu na etapie postępowania apelacyjnego. Natomiast zgodnie z art. 387 § 3 k.p.c. orzeczenie z uzasadnieniem doręcza się tej stronie, która w terminie tygodnia od dnia ogłoszenia orzeczenia zgłosiła wniosek o doręczenie orzeczenia z uzasadnieniem. W tej kwestii można przywołać stanowisko wyrażone w doktrynie w odniesieniu do przypadku, gdy wyrok jest uzasadniany na wniosek strony, i czy wówczas strona powinna dodatkowo złożyć wniosek o sporządzenie jego uzasadnienia oraz doręczenie wraz z uzasadnieniem. Zaproponowano, że doręczeniu z urzędu podlega jedynie sentencja wyroku, natomiast strona powinna w terminie tygodnia od jej doręczenia złożyć wniosek o sporządzenie uzasadnienia wyroku i doręczenie tego wyroku wraz z uzasadnieniem⁴⁷. Wydaje się, że przedstawione stanowisko można

przepisów k.p.c. o składach sądu. W nauce wskazano, że specyfika postępowania zabezpieczającego, związana z koniecznością wydawania szybkich rozstrzygnięć w przedmiocie zabezpieczenia, w pełni uzasadnia takie rozwiązanie, zob. M. Muliński, [w:] J. Jankowski (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Tom II. Komentarz. Art. 730–1217*, Warszawa 2019, Nb 4 do art. 735, s. 35.

⁴⁵ Można zauważyć, że już w prawie rzymskim apelujący mógł wystąpić do sądu wyższego ze środkiem zaskarżenia – *supplicatio (retractatio)* w kwestii odrzucenia jego apelacji, W. Litewski, *Rzymskie prawo...*, s. 454.

⁴⁶ Postanowieniami kończącymi postępowanie w sprawie są postanowienia zamykające drogę do wydania wyroku danej instancji względnie zamykające drogę do jego uprawomocnienia się. Postanowienie kończące postępowanie w sprawie nie pozwala na merytoryczne rozstrzygnięcie sprawy, B. Bładowski, *Zażalenie w postępowaniu cywilnym*, Kraków 1997, s. 57 [A: nie ma w bibliografii].

⁴⁷ M. Manowska, [w:] M. Manowska (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I. Art. 1–477¹⁶*, Warszawa 2021, uw. 4 do art. 387 wraz z przywołanym tam orzecznictwem.

przyjąć również w odniesieniu do postanowienia sądu drugiej instancji o odrzuceniu apelacji jako postanowienia kończącego postępowanie w sprawie.

Reasumując, trzeba podkreślić, że aktualnie sąd drugiej instancji wydaje postanowienia formalne w składzie jednego sędziego. Poza omówionym postanowieniem o odrzuceniu apelacji tytułem przykładu można przywołać także postanowienie o odrzuceniu skargi o wznowienie postępowania zakończonego prawomocnym orzeczeniem sądu drugiej instancji, postanowienie o odrzuceniu zażalenia⁴⁸ czy też postanowienie o umorzeniu postępowania apelacyjnego. Co istotne dla realizacji prawa stron do rzetelnego procesu, wymienione postanowienia nie podlegają żadnemu zaskarżeniu. Uchyłono bowiem art. 394¹ § 2 k.p.c. o dopuszczalności zażalenia do Sądu Najwyższego na postanowienia sądu drugiej instancji kończące postępowanie w sprawie, zaś art. 394² k.p.c. o zażaleniu do innego składu sądu drugiej instancji nie obejmuje swoim zakresem tychże postanowień.

W aspekcie składu sądu drugiej instancji należy zwrócić uwagę na ustawę z dnia 28 maja 2021 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw⁴⁹. Prawodawca wprowadził bowiem zmiany dotychczasowego art. 15zzs¹ ust. 1 ustawy z dnia 2 marca 2020 r. w ten sposób, że w okresie obowiązywania stanu zagrożenia epidemicznego albo stanu epidemii ogłoszonego z powodu COVID-19 oraz w ciągu roku od odwołania ostatniego z nich, w sprawach rozpoznawanych według przepisów Kodeksu postępowania cywilnego, w pierwszej i drugiej instancji sąd rozpoznaje sprawy w składzie jednego sędziego [podkr. M.K.]; prezes sądu może zarządzić rozpoznanie sprawy w składzie trzech sędziów, jeżeli uzna to za wskazane ze względu na szczególną zawiłość lub precedensowy charakter sprawy. W opinii prawodawcy zmiana ta wynika z zagrożenia epidemiologicznego, jakie stwarzają sobie nawzajem trzy osoby zasiadające wspólnie w składzie sądu. Ponadto nie ma znaczenia, czy w sprawie orzeka jeden czy trzech sędziów, gdyż brak obiektywnych i sprawdzalnych danych pozwalających na przyjęcie, że wyrok wydany w składzie jednego sędziego jest mniej sprawiedliwy niż wydany w poszerzonym składzie czy też że sprawa została mniej wnikliwie zbadana przez jednego sędziego niż trzech⁵⁰.

W konsekwencji opisanej nowelizacji w postępowaniu cywilnym zarówno obecnie, jak i w ciągu roku od odwołania stanu epidemii ogłoszonego z powo-

⁴⁸ Należy podkreślić, że aktualnie żadne postanowienie sądu drugiej instancji o odrzuceniu zażalenia, tj. zażalenia, które złożono w trybie tzw. zażalenia dewolutywnego (pionowego) na podstawie art. 394 k.p.c., czy też zażalenia poziomego (do innego składu sądu drugiej instancji) na podstawie art. 394² k.p.c., nie podlega zaskarżeniu. Otóż w art. 394² § 1 k.p.c. kategorycznie stanowi się wyłącznie o dopuszczalności zażalenia do innego składu sądu drugiej instancji na postanowienie tego sądu o odrzuceniu apelacji. Nie ma zatem możliwości jego wykładni rozszerzającej, która dopuszczałaby zażalenie na postanowienie o odrzuceniu zażalenia, wydane przez sąd drugiej instancji.

⁴⁹ Zob. przyp. 5.

⁵⁰ Zob. uzasadnienie do projektu ustawy, druk sejmowy nr 899.

du COVID-19 merytoryczne rozpoznanie każdej sprawy w postępowaniu apelacyjnym i postępowaniu zażaleniowym następuje w składzie jednego sędziego. Tym samym rozszerzono na wszystkie sprawy dotychczasowy wyjątek co do składu sądu drugiej instancji zawarty w postępowaniu uproszczonym w art. 505¹⁰ § 1 k.p.c. Należy podkreślić, że wprowadzenie w postępowaniu uproszczonym wyjątku od zasady kolegiального składu sądu było uzasadnione prostym charakterem spraw (tzw. sprawy drobne), niewymagającym głębszych analiz i rozważań⁵¹. Wydaje się, że obecnie takie uzasadnienie odpadło, w związku ze zmianą treści art. 505¹ k.p.c. i rozszerzeniem katalogu spraw, które rozpoznaje się w postępowaniu uproszczonym. Ustawą z dnia 4 lipca 2019 r. do przepisu wprowadzono kategorię „spraw o świadczenie” w miejsce dotychczasowych „spraw o roszczenia wynikające z umów”. W konsekwencji sprawy w postępowaniu uproszczonym mogą mieć skomplikowany charakter, np. sprawa z czynu niedozwolonego, z bezpodstawnego wzbogacenia, z nienależnego świadczenia.

4. Wnioski

Zmiany wprowadzone przez ustawodawcę w Kodeksie postępowania cywilnego w ramach postępowania apelacyjnego miały dwa podstawowe cele: przyspieszenia rozpoznania spraw cywilnych oraz odciążenia sądów czynnościami procesowymi. Omówione w niniejszym opracowaniu zmiany w zakresie wprowadzenia nowego warunku dopuszczalności apelacji oraz składu sądu drugiej instancji zrodziły liczne wątpliwości interpretacyjne i brak pewności co do sposobu stosowania przepisów prawa procesowego przez organy procesowe. Wydaje się, że w szczególności uzależnienie dopuszczalności apelacji od skutecznego złożenia przez stronę wniosku o sporządzenie pisemnego uzasadnienia wyroku i jego doręczenie wraz z uzasadnieniem wpływa na ograniczenie dostępu do sądu drugiej instancji. Przy czym nie można tracić z pola widzenia dość trywialnego – w kontekście prawa do rzetelnego procesu – motywu we wprowadzeniu opisanej zmiany, czyli przywrócenia opłaty sądowej od wniosku o uzasadnienie w art. 25b u.k.s.c. Z kolei zmiany dotyczące odchodzenia od zasady kolegiального składu orzekającego w sądzie drugiej instancji na rzecz składu jednoosobowego mogą naruszać samą funkcję postępowania apelacyjnego. Jak bowiem słusznie zauważył N. Picardi, praca kilku sędziów nad ostatecznym rozstrzygnięciem daje większe gwarancje sprawiedliwego orzeczenia oraz rozkłada odpowiedzialność za orzeczenie na kilka osób.

⁵¹ Zob. J. Jankowski, *Postępowanie uproszczone w procesie cywilnym*, MoP 2000, nr 10, s. 619 i n.

Literatura

- Akerberg A., *Środki odwoławcze. Komentarz do art. 393–441 Kodeksu postępowania cywilnego*, Warszawa 1933.
- Balena G., *Istituzioni di diritto processuale civile. Il processo ordinario*, vol. 2, Bari 2019.
- Bładowski B., *Zażalenie w postępowaniu cywilnym*, Kraków 1997.
- Broniewicz W., Marciniak A., Kunicki I., *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 2016.
- Broniewicz W., *W kwestii zarządzeń sądu w postępowaniu cywilnym*, „Nowe Prawo” 1972, nr 7-8.
- Erciński T., *Apelacja w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2020.
- Gibiec J., [w:] Gołaczyński J., Szostek D. (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do ustawy z 4.7.2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw*, Warszawa 2019.
- Góra-Błaszczkowska A., *Środki zaskarżenia. Art. 367–424¹² KPC. Komentarz*, Warszawa 2020.
- Jankowski J., *Postępowanie uproszczone w procesie cywilnym*, MoP 2000, nr 10.
- Klonowski M., *Kierunki zmian postępowania cywilnego w projekcie Ministra Sprawiedliwości ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw z 27.11.2017 r. – podstawowe założenia, przegląd proponowanych rozwiązań oraz ich ocena*, PPC 2018, nr 2.
- Kościółek A., *Regulacja prawna apelacji w świetle nowelizacji KPC*, MoP 2019, nr 21.
- Kotas S., *Realizacja zasady szybkości postępowania w polskim procesie cywilnym w świetle projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw*, [w:] Jędrejek G., Kotas S., Manikowski F. (red.), *Postępowanie cywilne – wprowadzone i projektowane zmiany 2019*, Warszawa 2019.
- Krakowiak M., *Zmiany w zakresie ogłaszania i uzasadniania orzeczeń a prawo do rzetelnego procesu*, [w:] Cieślak S. (red.), *Założenia aksjologiczne nowelizacji KPC z 4 lipca 2019 r.*, „Jurysprudence” 2020, nr 14.
- Litewski W., *Rzymski proces cywilny*, ZNUJ, z. 123, Warszawa-Kraków 1988.
- Litewski W., *Rzymskie prawo prywatne*, Warszawa 1990.
- Lizer S., *Zarządzenia według Kodeksu postępowania cywilnego*, „Nowe Prawo” 1969, nr 6.
- Lizer S., *W kwestii zarządzeń sądu w postępowaniu cywilnym*, „Nowe Prawo” 1973, nr 7-8.
- Luiso F.P., *Diritto processuale civile. Vol. II. Il processo di cognizione*, Milano 2019.
- Łazarska A., *Rzetelny proces cywilny*, Warszawa 2012.
- Manowska M., [w:] Manowska M. (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I. Art. 1–477¹⁶*, Warszawa 2021.
- Monteleone G., *Diritto processuale civile. Disposizioni generali. I processi di cognizione di primo grado. Le impugnazioni*, vol. 1, Milano 2018.
- Muliński M., [w:] Jankowski J. (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Tom II. Komentarz. Art. 730–1217*, Warszawa 2019.
- Picardi N., *Manuale del processo civile*, Milano 2019.
- Rozwadowski W., [w:] Wołodkiewicz W. (red.), *Prawo rzymskie. Słownik encyklopedyczny*, Warszawa 1986.
- Stawiński A.A., *Wniesienie apelacji cywilnej – wybrane zmiany legislacyjne*, [w:] Flaga-Gieruszyńska K., Flejszar R., Malczyk M. (red.), *Nowelizacja Kodeksu postępowania cywilnego z 4.7.2019 r. w praktyce*, Warszawa 2020.
- Waśkowski E., *Podręcznik procesu cywilnego: ustrój sądów cywilnych, postępowanie sporne*, Wilno 1932.
- Wiśniewski T., [w:] Erciński T., Gudowski J. (red.), *System Prawa Procesowego Cywilnego. Tom III. Środki zaskarżenia*, Warszawa 2013.

Wykaz powołanego orzecznictwa

Wyrok SN z dnia 3 października 2018 r., II PK 154/17, niepubl.

Postanowienie SN z dnia 7 lutego 2019 r., II CZ 100/18, niepubl.

Postanowienie SN z dnia 22 maja 2019 r., IV CSK 115/18, niepubl.

Postanowienie SN z dnia 20 grudnia 2013 r., III CSK 322/13, niepubl.

Postanowienie SA w Krakowie z dnia 16 października 2020 r., I ACz 509/20, niepubl.